

ÇOCUĞA BÜYÜLÜ BİR DÜNYANIN KAPILARINI AÇMAK

Alev Sınar ÇILGIN*

Özet

Çocuğa kitabı tanıtacak ve sevdirecek olanlar yetişkinlerdir. Çocukların ilgi ve ihtiyaçları, okuma seviyeleri göz önüne alınarak basılan kitaplar çocuğun gelişiminde son derece etkilidirler. Bireyin okuyan, düşünce üreten, sorgulayan, analiz ve sentez yapabilen bir aydın olabilmesi için çocukken nitelikli kitaplarla karşılaşması ve okuma alışkanlığı kazanması şarttır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk, kitap, edebiyat, aydın, okuma alışkanlığı

Kitaplar okunmak içindir. Okunulan kitapların okuyucusuna sağladığı yararlar okuyucunun eğitim düzeyi ve bilgi birikimi ile yakından ilgilidir. Okuma yazma bilenler ile okuryazar olanlar arasında kitaba ilgi gösterme ve kitap okuma açısından ciddi anlamda farklılıklar vardır. Bu farklılıklar onların okudukları metinlerden ne ölçüde istifade ettiklerinin de belirleyicisidir. Bununla birlikte genel bir yaklaşımla kitabın insan hayatındaki yerini belirlemek gerekirse kitaplar, hoşça vakit geçirmek, bireyin önce kendisini ardından da başka insanları tanınmasını, duyguları fark edip değerlendirebilmesini sağlamak, bilgi edinmek, paylaşmak, fikir alışverişine imkân vermek, yeni âlemler keşfetmek, yeni bakış açıları kazanmak, meseleler üzerinde düşünebilmek, fikirleri sorgulayabilmek, analiz ve sentez yapabilmek içindir. Günümüz yazarlarından Orhan Pamuk, "Bir gün bir kitap okudum ve bütün hayatım değişti." diyor. Tek başına bu söz bile kitabın insan hayatındaki büyük etkisine işaret etmeye yeterlidir. Barry Sanders'ın Türkçe'ye *Öküzün A'sı* adıyla çevrilen kitabında ifade ettiği gibi, "insan okuryazarlığın ürünüdür". Bireyin hayatına bu büyümlü dünyanın girebilmesi için kitabı çocukluktan itibaren tanıyıp sevmenin ve bu vasıtayla okuma alışkanlığı ve sevgisi kazanmanın gerekli olduğu bilinen bir gerçektir.

Çocuğa kitabı tanıtacak ve sevdirecek olanlar elbette yetişkinlerdir. Ziya Gökalp'ın dediği gibi hayatın en tatlı çağı çocukluktur ve bu devirde dinlenen peri masalları en büyük romanlardan daha coşku verici, daha etkileyicidir. Bu nedenle insan hayatının en önemli bölümü olan çocukluk yıllarının çok iyi değerlendirilmesi şarttır.

Çocukların nelere ihtiyaç duydukları, nelerle ilgilendikleri, okuma- anlama ve algılama seviyeleri göz önüne alınarak basılan kitaplar çocuğun gelişiminde son derece etkilidirler. Çocuklara verilmek istenen mesajlar onlar için hazırlanan metinlerin içine yedirilir. Öncelikle kişilik gelişimi açısından çocuğun kitaba ihtiyacı vardır. Eğer çocuk kendini tanımaz ve birey olarak önemli olduğuna inanmazsa ondan, başka birisine değer vermesini de beklememek gerekir. Kitap çocuğun duygu dünyasına katkıda bulunur. Kitap vasıtasıyla çocuğa kendi duygularının başka bireylerde de bulunduğu ve bunların doğal olduğu gösterilir. Değişik duygular çocuğa tanıtılır. Sadece çocukların değil yetişkinlerin de zaman zaman kendilerini çelişkiye düşüren duygular yaşa-

* Doç. Dr.; Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

dıkları gösterilir. Çocuk kendisine anlatılanları dinleyerek veya okuyarak hem kendisini hem de “insan denilen meçhul varlığı” tanıma fırsatı bulur. Korku, kıskançlık, öfke, nefret, hırs gibi duygularda ölçsüzlüğün verdiği zararları fark eder, duyguları kontrol altına almak gerektiğini öğrenir. Çocuğun kendi ilgi alanlarını ve yeteneklerini keşfetmesi, bir birey olduğunu idrak etmesi, karşılaşacağı yeni durumlara göre nasıl bir tavır sergileyeceğini öğrenmesi kişilik gelişimi için son derece önemlidir. Kişilik gelişimine katkıda bulunabilmek için kitaplar farklı hayat hikâyeleri anlatır, çocuğa değişik modeller sunar. Çocuk bu modellerden kendine uygun olanları seçerek özümser. Edebiyat vasıtasıyla çocuk kendi yeterliliklerinin farkına varmaya başlarken bazı becerileri elde etmenin zaman aldığını da anlamaya başlar. İyilik, dürüstlük, çalışkanlık, yardımseverlik, paylaşma, hoşgörü, özveri gibi hem ideal birey olmak hem de toplum hayatına uyum gösterebilmek için gerekli olan pek çok değer ve davranışı da çocuk kitaplar vasıtasıyla kazanır. Diğer insanların sorunlarını nasıl ele aldıklarını öğrenir. Ait olduğu grubun davranış biçimlerini öğrenir. Aile bireyleriyle, arkadaşlarıyla ve daha geniş bir çevreyle olumlu ilişkiler kurmanın yollarını fark eder. Çevresinde kabul görebilmek için başkalarının duygu ve düşüncelerine karşı anlayışlı olmak gerektiğini anlar. Kitap vasıtasıyla çocuk henüz çok iyi tanımadığı çevresini ve diğer canlıları tanıma imkânı bulur. İnsan ile çevre arasında münasebet kurmaya başlar.

Çocuğu yeni insanlarla, tanımadığı mekânlarla, değişik tecrübelerle karşılaştıran kitap, anlattığı hikâyenin içine küçük okuyucusunu dahil edebilmeli, çocuğun kahramanların –özellikle de ana kahramanın- yaşadığı heyecanı paylaşmasını sağlayabilecek nitelikte olmalıdır. Çocuk kahramanlarla birlikte maceradan maceraya sürüklenebilmelidir. Bu tip kitaplar çocuğun hayal gücünün genişlemesini sağlar. “Hayalle gerçek çocuğun kafasında çok kere iç içedir. Çocuk gerçek olan ile olmayan arasındaki ayrımı gelişmesi boyunca yavaş yavaş tamamlar. Çocuğun bu ayrımı tamamlayabilme süreci içinde gerçekle tanışması kadar hayal kurmaya, hayalini geliştirmeye ve onu diğer çocuklar ve yetişkinlerle paylaşmaya” (Oktay, 1994, 175-176) da ihtiyacı vardır.

Kitap çocuğun ilgi alanlarını genişletir. Rahatlatır, sakinleştirir. Okuyan çocuk düşünmeye, zihnini çalıştırmaya başlar. Yalnızlıktan kurtulur. Eğer henüz okumayı bilmiyorsa kendine kitabı okuyan yetişkinle yakınlaşır. Çocuğun kelime dağarcığını zenginleştiren, zihnini çalıştıran, ona kendini tanıma fırsatı veren, onu yalnızlıktan kurtararak hayatına yeni arkadaşlar katan kitaplar bir yetişkinle paylaşıldığında bu yetişkinle çocuk arasında yakınlık da olacaktır. Yetişkinle paylaştıkları kitap hakkında konuşmaları çocuğun sosyalleşmesinde de tesirlidir. Okunan kitaplar hakkında konuşturulursa, çocukta kendine güvenme duygusu gelişir. Kitabın çocuğun iç dünyasında ve çevresiyle münasebetinde büyük tesiri vardır. Anaokullarında ana dili faaliyetleri içinde yer alan edebiyat çalışmaları çocuk için önemli okul öncesi tecrübelerdir. Hayatının erken bir döneminde edebî zevki tadan bir çocuğun, yetişkin çağına geldiğinde muhtemelen okumama problemi de olmayacaktır.

Eğer bu eserler Türkçe’yi başarıyla kullanan sanatçılar tarafından hazırlanmış ve sevimli, estetik resimlerle süslenmişse ana dili öğretimi, dil gelişimi ve zevk ve sanat eğitimi sağlanır. Türkçe’yi iyi kullanan sanatçılar çocuğa ana dili sevgisi ve bilinci kazandırırken deyimleriyle, atasözleriyle, mecazlarıyla, nüanslarıyla çok zengin olan Türkçemizi de öğretirler. Türkçe’nin doyumsuz lezzetini anlamalarını sağlarlar. Kelime dağarcığını zenginleştirirler.

Resimli kitaplar da çocukları eğitmede son derece etkilidirler. Okuma bilmeyen çocuk, kitaplardaki resimlere bakar. Çocuğun yaşına uygun bol resimli kitaplar çocuğu kitapla ilk defa yüzyüze getiren yayınlardır. Bu resimlerin altındaki yazıları okuyarak kitabı çocuk için daha ilgi çekici hale getirmek, yetişkinlerin görevidir. Re-

◆ Alev Sınar Çılgın

simleri, içeriği, anlatımı ile çocuğun hoşuna giden kitaplar kitabı seven, okuyan, dolayısıyla da düşünen bir insan ortaya çıkarabilirler. “Resimli kitaplardaki eşya ve kişilerin küçük çocuk tarafından tanınması, onun haz duyması ve yaşamında başarılar edinmesi anlamına geldiği gibi ilk dil ve tasavvur zenginliğini kazanması da buna bağlıdır. Resimli kitap, okul öncesi ve ilkokul çağlarında çocuğu dil ve resimle uyarmanın yanı sıra, onun gelişmesini sağlayabilir. Hatta onu eleştirel bilinç edinmeye itebilir; kitap çocuğun iç çatışmalarını yenmesi (...) için yardımcı olabilir.” (Alpay, 1975, 15) “Resimli çocuk kitapları (...) çocuğun her bakışta ayrı bir ayrıntıyı görmesi, anlaması ya da kavraması bakımından en çok aranan, çocuk tarafından da en çok sevilen türlerdir.” (Alpay, 1975, 21).

Ayrıca resimler vasıtasıyla çocuk renk uyumunu öğrenir, çizgi, şekiller ve kompozisyon hakkında fikir edinmeye başlar. Bu tip eserler çocukta estetiğin gelişmesini sağlar.

Çocukken zevksiz, edebî açıdan başarısız kitaplarla büyüyenler sadece okuma ve yazmayı bilen, ama okuyamayan, okuduğunu tam olarak anlayamayan, dolayısıyla düşünmeyen, sağlıklı düşünemeyen insanlar olarak karşımıza çıkarlar. Küçük çocuklar için hazırlanan kitaplar kısa, iyimser olmalı; harekete, tasvir ve iç gözlemden ziyade diyaloga, çocuk kahramanlara, tekrara, çocuğun merakını uyandıracak dozda bir sırlılığa ve mutlu sona yer vermelidir. Çocuğa uygun bir dille, anadili sevgisi ve şuurunu kazandırmayı hedefleyerek kaleme alınmalı ve çocuğun aşına olduğu olayları dile getirmelidir. Çocuğu geliştirmelidir. Eğlendirir, neşe verirken yeni bilgiler de kazandırabilmelidir. Çocuğa henüz kendisi için çok müphem olan çevresini ve diğer canlıları tanıtmalı, onda merak duygusu uyandırabilmelidir. Çocuğun kendisini özdeşleştirebileceği, aradan yıllar geçse bile sevgiyle ve gülümseyerek hatırlayabileceği karakterlere, zıt durumların yol açtığı çatışmalara (İnsan- tabiat, insan- bir başka canlı, İnsan-toplum, insanın kendi içinde çatışmayı yaşaması), hareketli olaylara ve semboller vasıtasıyla çocuğa mesaj verilmesine dikkat edilmelidir. Çocuk farkında olmadan bu sembollerin arkasındaki mesajı alıp, yeni tecrübeler edinecektir. Ayrıca çocuk özellikle ikili ilişkilerinde kullanabileceği ve kendisinde bir duygu değeri uyandıran soyut kavramlarla tanıştırılmalıdır. Vatan, aile, merhamet, paylaşma, hak gibi kavramlarla tanıştırılırken çocuğun çevresinde bilip gördüğü somut nesnelere hareket edilmelidir. Okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmak için çocuğu nitelikli kitaplar ile karşılaştırmak şarttır. Kısaca belirtmek gerekirse iyi bir çocuk kitabında ritim, anlamlı resimler, ilgi çekici bir hikâye, inandırıcı karakterler, duygu ve orijinallik olması gerekir¹.

Çocuğun kitap sevgisi ve okuma alışkanlığı kazanıp kitabın yukarıda saydığımız yararları gerçekleştirebilmesi için kitabı tanımaya okul öncesinden itibaren başlaması gerekir. Okul öncesi dönem çocukları oyun çağındadırlar. Onlara hayatın “iyileri” ve “doğruları” oyunla öğretilmelidir; kitap oyunla sevdirmelidir. Okumayı henüz bilmeyen çocuk, kendisine okunulan kitapları veya anlatılan masal ya da hikâyeleri dinler. “Ritimli bir dili olan, tekrarlanan seslerden oluşan metinler dokuzuncu aydan itibaren çocukların hoşlarına gitmeye başlar” (Larrick, 1958, 12). Okul öncesi dönemindeki çocuklar sesle oynamayı severler. Duydukları ahenkli sesleri tekrar etmek isterler. Bu sebeple yüksek sesle okunduğunda kulağa hoş gelecek seslerden oluşan metinlerle çocuğa seslenmek, okuma sevgisi kazandırmak için atılacak ilk önemli adımlardan biridir. Çocuklar, seslere ayak uydururlar. Onlar için anlamdan çok ses

¹ Çocuk yayınlarında bulunması gereken özellikler için bkz. Alev Sınar, “Çocuk Yayınlarında Bulunması Gereken Özellikler”, *Millî Eğitim*, Nisan-Mayıs- Haziran 1995, Sayı 127, s. 40-42.

önemlidir. Suya dayanıklı malzemeden hazırlanmış banyo kitapları, resimli kitaplar, güzel resimlerle süslenmiş basit kurgulu masal ve hikâye kitapları bebeklik döneminden itibaren çocuğa kitabı tanıtan ilk materyallerdir.

“Çocuk 2 yaşından itibaren resimleri ve harfleri ayırt etmeye başlar” (Larrick, 1981, 572). Bu yaş çocuğu için kısa masal ve basit hikâyeler uygundur. Bu tip metinlerde olaylar çabuk gelişir ve daima küçük olan, güçsüz olan başarılı olur. Bu da çocukları mutlu eder.

3-4 yaşlarındaki çocuklar kendilerine resimli hikâye kitaplarının okunmasından hoşlanırlar. Bu çocuklara, kitabı ve okumayı sevdirmek istiyorsak dilinin mutlaka basit ve ritmik olmasına dikkat etmek gerekir. Küçükler, harfleri tanımadıkları için resimlerden hareket ederek hikâyeyi takip ederler. Eğer resim metni yansıtmıyorsa ya da zayıfsa çocuk resimden yola çıkıp hikâyeyi anlayamaz. Küçük çocuklar tamamının resimlendirildiği hikâyelerden hoşlanırlar.

Çocuk 4 - 5 yaşlarına geldiği zaman artık kendine ait kitapları olmalıdır. Aile bireyleri öncelikle kendileri kitap okuyarak çocuk için model teşkil etmelidirler. Evde bir kitaplık olduğunu ve anne-babasının kitap okuduğunu görmek çocuğun okuma alışkanlığı kazanması için son derece önemlidir. Bu yaşta çocuğa resimli kitaplar gösterilip, seçim yapması istenebilir. Çocuk, seçtiği kitaba yetişkinle birlikte bakmalıdır. Resimlerden hareketle hikâye oluşturma bu yaş grubu içindeki çocuklar üzerinde çok etkilidir. Çocuğun ilgilerine uygun, anlayabileceği düzeyde olan kitaplarla ona yaklaşmak gerekir. Çocuğa tanıtılacak kitap, zamanı doldurmak için aceleyle seçilmiş bir kitap olmamalıdır. Okuma zamanı, masal ya da hikâye anlatma gibi faaliyetler okul öncesinde her çocuğun günlük hayatının vazgeçilmez parçası haline gelmelidir.

Okul öncesi eğitim kurumlarına gitme imkânı bulan çocuklar bu faaliyetlere katılma şansına sahiptirler. Burada dikkat edilmesi gereken nokta masal veya hikâye gruplarının çok sayıda okul öncesi çocuğunu kapsamaması gerektiğidir. Özellikle de çocuklar ilk defa gruba birlikte faaliyete katılıyorlar ve grubun işlevini yeni öğreniyorlarsa, gruba katılacak çocuk sayısını sınırlı tutmak faydalıdır. Okul öncesi çocuklar daha önce ebeveynlerinin kucagında masal ya da hikâye dinlemişler, böyle bir faaliyete katılmamışlardır. Bazı çocuklar ise hiç kitap okunmayan, masal anlatılmayan evlerden gelmişlerdir. Bu yüzden çocukların grup içinde masal veya hikâye dinleyebilmeyi öğrenmeleri için zamana ihtiyaçları vardır. Kalabalık gruplardaki çocuklar arasında birbirleriyle anlaşan çocukların küçük gruplara ayrılması ile fazla çocuk problemi ortadan kaldırılabilir. On beş veya yirmi çocuktan oluşan bir gruba birlikte yapılan hikâye ya da masal etkinliği çocukların ferdi ihtiyaçlarını ve ilgilerini karşılayamaz. Adil olmaz. Bütün çocukların aynı oranda hikâyeye katılmalarına izin vermez. Önemli olan her çocuğun dinleyebilmesini sağlamaktır.

İyi masal ya da hikâye zamanı planla olur. Öğretmen anlatacağı kitabı çok iyi bilmeli ve kitabın çocuğu nasıl etkileyeceği hakkında fikri olmalıdır. Masal ya da hikâyeyi anlatmaya, kitabı çocuğa aktarmaya başlamadan önce öğretmen çocukları dinlemeye hazırlamalı, onları rahatlatmalı ve anlatım esnasında da ilginin devam etmesini sağlayabilmelidir. Eğer metni iyi biliyorsa kendine güvenerek hikâyeye devam edecektir. Tabii çocukların da hikâyeye karışmalarına izin vermeli, onlardan gelen tepkilere göre metinde yeni düzenlemeler, değişiklikler yapabilmelidir. Çeşitli karakterleri konuştururken ses taklitlerinden yararlanılmalı ancak sert, kulağı tırmalayan, korkutucu sesler çıkarmaktan kaçınılmalıdır².

² Masal anlatırken öğretmenin dikkat etmesi gereken hususlar hakkında geniş bilgi için bkz. Alev Sınar, “Okul Öncesinde Masal”, 9. Yapa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Sempozyumu, Ya-Pa, İstanbul, 1993

Bütün bu saydıklarım ideal planda yapılması gerekenlerdir. Kitle iletişim araçlarından evlerimize kadar giren kötü ve çirkin seslerin kendilerini dinlemeye ve görmeye çevreyi mecbur ettiği günümüzde bu ideal ölçülerin tesiri ne olabilir? Anne, baba ve eğitimciler toplumun çeşitli kesimlerinden birçok tesire maruz kaldıklarına göre acaba çocuk için kullanılması gereken uygun ses tonu nasıl muhafaza edilebilir? Kaldı ki bu ideal çizgilere uyulsa da acaba dış dünyadan gelen ürkütücü seslere karşı çocuğu korumak ne oranda mümkündür? Bu soruların sorulmasına yol açan ortamların mevcudiyetini bildiğimiz halde yine de mutlaka ideal ölçülerin korunması gerektiğini unutmamak lâzımdır.

Tekdüze olmayan, çocuğu geliştiren, besleyen, yeni âlemlere sürükleyen, sürprizlerle dolu bir hikâye saatini çocuklar merak ve istekle bekleyeceklerdir. Okul öncesinde edebiyat deneyimleri çocuğu okumaya teşvik edicidir. Bu nedenle öğretmen kitabı çocuk için en ilgi çekici hale getirebilmelidir. Dünya az önce saydığım gü-rültülerle dolu olsa da okul öncesi öğretmenleri özlemi çekilen, çocuğun sığınabileceği, sakin bir masal dünyası oluşturabilmelidirler.

Okula başlamak çocuğun hayatındaki en önemli olaylardan biridir. Okula başlayan çocuk artık büyüdüğünü hisseder. Kısa bir sürede okumayı ve yazmayı öğrenir. Okur yazar olmak bir süre sonra çocuğa soyut düşünceye giden yolun kapılarını açacaktır. “Okuma-yazma öğrenmeyen -özellikle de okulda eğitim almayan- insanlar, soyut kategoriler halinde düşünemezler. (...) Bu kategorileri oluşturan sadece eğitilmiş düşünce değil, “metin tarafından oluşturulmuş düşünce”dir. Okuma-yazma algıyı tümüyle değiştirir” (Sanders, 1999, 39).

Büyükler sadece okul öncesi dönemdeki değil, okumayı yeni öğrenen çocuklara da kitap okumalıdır. Çünkü bir büyüğün kitap okuması onların okumaya olan ilgilerini arttıracaktır. “Altı-yedi yaşlarında çocuklar doğa, hayvan ve diğer çocukları da içine alan kısa ve bol resimli öykülerden özel zevk duyarlar” (Yavuzer, 1997, .203). 6 yaş çocuğuna yatağa yattıktan sonra yarım saat kadar kitap okunmalı veya kitaplara bakması için izin verilmelidir. “Bu dönem bir çocuğun okumaya karşı olan ilgisini kamçulamak üzere en uygun evredir” (Yavuzer, 1997, 204).

Öğretmen, çocuğun belki de ömür boyu örnek alacağı şahıstır. Bir okulun iyi olması o okuldaki öğretmenlerin niteliğine bağlıdır. Öğretmenler her şeyden önce çocuğu ciddiye almalıdırlar. Okuyan, okuduklarını hazmetmiş, düşünen, kendilerine ait fikirleri olan, analiz ve sentez yapabilen birer aydın olmalıdırlar. Okuduklarını çocuğa aktarmayı bilmelidirler. Ufuk açıcı olmalıdırlar. Öğretmenler kitap ve yazar hakkında uzun uzadıya bilgi verip metni ikinci plana atmak yerine öğrenciyi doğrudan doğruya metin ile karşı karşıya getirmelidirler. Bunun yanında seçtikleri kitaplardan sınıfta bölümler okuyup, metnin heyecanlı bir yerinde okumayı keserek çocukta kitabın tamamını okuma arzusu uyandırma yolunu da denemelidirler. Çocuğa yarım bırakılan metni tamamlama, okuduğu kitabı sınıfta anlatma, arkadaşlarıyla paylaşma gibi imkânlar tanınmalı, çocuk hem sınıfta okunanlar hem de kendi okudukları ile ilgili konuşturulmalıdır.

Öğretmenlere düşen bir diğer önemli görev de ailelere rehber olmaktır. Çocuğun yaşına uygun ve gelişimine katkıda bulunacak kitap seçilmesi konusunda aileyi bilinçlendirmek son derece önemlidir. Öğretmenlerin yanı sıra kitle iletişim araçlarına da (basın, televizyon, radyo) bu konuda önemli görevler düşmektedir.

İlköğretim üçüncü sınıftan itibaren uzun süreli okuma başlar. Bu yaş çocuğunun hem evde hem de okulda doğru bir yönlendirmeye ihtiyacı vardır. Çocuk yavaş yavaş okurken kazandığı bağımsızlıktan zevk almaya başlayacaktır. Bu yaştaki çocuk bir taraftan masalları, kahramanı çocuklar veya hayvanlar olan hikâyeleri ilgil-

le okumaya veya dinlemeye devam ederken bir taraftan da mizahtan hoşlanmaya başlar.

9 ile 12 yaş arasındaki çocuklar sınırsız enerjiye sahiptirler. Bu yaşlardaki çocuk kendini büyümüş ve bağımsız hisseder. Ev ile okul arasında sınırlanmış dünyası birdenbire genişler. Yeni ilgi alanları kazanır. Tanımlama ve sınıflamayı sever. "Nasıl oldu?", "Nereden biliyorsun?", "Niçin?" gibi sorularla anne-babalarının veya çevrelerindeki diğer yetişkinlerin sabırlarını sınar. Bu sorular aslında çok önemlidir. Çocukların dış dünyada olanları bir sebebe bağlamaya ve bilgi edinmeye duydukları açlığı gösterir. Ve iyi bir okuyucu olmaya doğru atılmış adımlardır (Larrick, 1958, 59).

İlköğretim üçüncü sınıftan sonra çocuklar bilim, tarih ve diğer konularda yazılmış kitapları okumaya başlarlar. Çocuk için ders kitaplarını okumak, hikâye kitaplarını okumaktan daha zor ve sıkıcıdır. Bu yüzden serbest zamanlarında okuyabilecekleri kitaplar onlara cazip gelmeye başlar.

Bağımsız okuma aşamasına gelmiş olan çocuklar ülkeler, uzay, spor gibi özel ilgi alanları geliştirirler. Bu ilgi alanları ile çakışacak kitapları ararlar. 11-12 yaşlarındaki çocuklar yetişkinler için yazılmış kitaplara ilgi duymaya başlarlar (Larrick, 1981, 573). Macera romanlarına ve heyecan verici konulara yönelirler. "Erkekler bilim ve buluşlar, kızlar okul ve aile yaşamını içeren konulardan hoşlanırlar" (Yavuzer, 1997, 204). Özellikle bu yaşlarda, anne-baba ve öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Çocuğun herhangi bir zararlı ya da sakıncalı yayın ile karşı karşıya kalmaması için mutlaka okuduklarını kontrol etmek ve yasaklar koymak yerine rehberlik ederek onu doğru bir şekilde yönlendirmek gerekir³.

Çocuk kitaplarının seçiminde cinsiyet faktörünün rolü konusu, uzmanlar tarafından uzun süre araştırılmış ve okuma ilgisinin kızlar ve erkekler arasında farklılık gösterdiği noktasında görüş birliğine varılmıştır. Genellikle erkek çocuklar spor, gezi, serüven, makine, bilim ve ünlü kişilerin yaşamlarını içeren yayınları okumayı severken kızlar duyu ağırlıklı kitapları okumaktan zevk duymaktadırlar. Özellikle 8 yaşında okuma ilgisinde cinsiyet faktörü önemli bir rol oynar. Kız çocukları erkeklerle oranla daha fazla okuyabilirler (Yavuzer, 1997, 204).

Çocuğun tek raf da olsa evde kendi kitaplarını muhafaza ettiği bir kitaplığının olması çocuk ile kitap arasındaki bağı güçlendirir. Çocuğun bir yetişkin ile birlikte kütüphaneye gitmesi, kitapları topluca görmesi, kitap severlerle karşılaşması, kitabın kokusunu duyması, seçtiği kitabı sessizce alıp okuması gibi deneyimler de hem kitap sevgisini pekiştirmek hem kütüphanede nasıl davranılacağını öğretmek hem de çocuğu araştırmaya yönlendirmek için gereklidir.

Bazı çocuklar ilgilendikleri konuları açıkça söylerler. Bir kısmı ise bu konuda konuşkan değildir. Önemli olan, çocuğun ilgilendiği konuları ortaya çıkarmak, bunları teşvik etmek ve çocuğun merakları doğrultusunda kitap seçmektir. Çocuğun eğilimlerini tespit etmek her zaman kolay değildir. Çocukların ilgilendikleri konular haftadan haftaya bile değişebilir. Çocuk eğer karşısındaki yetişkinin kendini anlamaya çalışan bir dinleyici olduğuna kanaat getirirse mutlaka konuşacak, kendini anlatacaktır. Bazen rastgele sorulan sorulara verdiği cevaplar bile çocuğun eğilimlerini ortaya çıkarabilir. Çocuğu gözlemlemek de onun ilgi duyduğu alanları açığa çıkaran bir diğer yoldur.

³ Bununla ilgili Ziya Gökalp'ın bir anısı vardır. Babası okuduğu kitaplara yasak getirmemiş ancak oğlunun neler okuduğunu kontrol etmiş ve okumasını istediği kitaplar doğrultusunda onu yönlendirmiştir.

◆ Alev Sınar Çılgın

Sadece çocuğun ilgilendiği konuları tespit etmek yeterli değildir. Çocukta yeni ilgi alanları geliştirmek de gereklidir. Çocukluk, örnek alma ve keşfetme dönemidir. Çocuk her şey hakkında soru sorar. Bu soruları teşvik ederek onda yeni eğilimler geliştirmek mümkündür. Anne-baba, öğretmen veya çocukla ilgilenen yetişkinlerin çocuğun cevap veremeyecekleri sorular sormasından korkmamaları gerekir. Pek çok yetişkin fen bilgisi, coğrafya, edebiyat ya da tarih gibi konularla ilgili ayrıntıları unutmuş olabilir. Çocuk, yetişkinin cevabını bilmediği bir soru sorduğu zaman yapılacak en doğru hareket, “Gel doğru cevabı birlikte arayalım” diyerek bir sözlük veya ansiklopediye müracaat etmektir. Böylece çocuk hem doğru cevabı öğrenmiş olur, hem yetişkinlerin de her konuyu bilmedikleri gerçeğini fark eder, hem de başvuru kitaplarını kullanmayı öğrenir.

Çizgi film, dizi film veya sinema filmi şeklinde televizyona, CD’ye aktarılan bir çok çocuk kitabı vardır. Bunlardan da kitabı sevdirmeye ve okutma konusunda yararlanılabilir. Çocuk önce kitabı okuyup ardından kitabın filme aktarılmış halini seyredebilir veya seyrettikten sonra kitabı okuyabilir. Her iki durum da yararlıdır. Böyle bir faaliyetten sonra kitap ile film arasındaki farklılar, filmin metnin orijinaline ne derece yakın olduğu konusunda eğlenceli bir tartışma yapılabilir.

Kitap, dergi ve gazete okunan, okunanlar üzerinde konuşulan evlerde büyüyen çocukların kitaba duydukları ilgi kitap okunmayan evlerde yetişen çocuklara göre çok daha fazladır. Çocuk eğer kitap okumayı sevdiyse artık önü açıktır. Geleceğin kendini ifade edebilen, karşısındakini dinleyen, anlamaya çalışan, hoş görebilen, insanî değerlerden haberdar, düşünen, sorgulayan bir aydını olmaya doğru yol almaya başlamıştır.

Kaynakça

- ALPAY Meral- ANHEGGER Robert (1975). *Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları*, İstanbul, Cem Yayınevi
- LARRICK Nancy (1958). *Parent’s Guide To Children’s Reading*, New York, Cardinal Edition
- LARRICK Nancy (1981). “Literature for Children”, *Encyclopedia Americana*, Vol. 17, 560-579
- OKTAY Ayla (1994). “Çocuk Eğitiminde Edebiyat Ürünlerinden Nasıl Yararlanılır?”, Haz. Mustafa Ruhî Şirin, *Çocuk Edebiyatı*, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, s.175-179
- SANDERS Barry (1999). *Öküzün A’sı – Elektronik Çağda Yazılı Kültürün Çöküşü ve Şiddetin Yükselişi-*, çev. Şehnaz Tahir, İstanbul, Ayrıntı Yayınları
- SINAR Alev (1993). “Okul Öncesi Eğitimde Masal”, *9.Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*, İstanbul, Ya-Pa Yayınları, s. 329-332
- SINAR Alev (1995). “Çocuk Yayınlarında Bulunması Gereken Özellikler”, *Millî Eğitim*, Nisan-Mayıs- Haziran, Sayı 127, s. 40-42
- YAVUZER Haluk, *Çocuk Psikolojisi* (1977). İstanbul, Remzi Kitabevi

OPENING UP THE DOORS OF A MAGIC WORLD TO CHILDREN

Alev Sınar ÇILGIN*

Abstract

The adults are the ones who endear the books to children. The books that published taking the children's needs and reading levels into account, are extremely influential on children's progress. Meeting the appropriate and qualified books, gaining good reading skills and habits during the childhood are the most necessary components for being a bright, thinking, analyzing and interrogating intellectual person.

Key Words: Child, book, literature, intellectual, reading habits

---

* Ass. Prof.; Uludağ University, Arts and Sciences Faculty Department of Turkish Language and Literature